

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються основні педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: патріотичне виховання, педагогічні умови, професійно-технічний навчальний заклад, учнівська молодь професійно-технічних навчальних закладів.

Становлення сучасного українського демократичного суспільства багато в чому залежить від рівня патріотичного виховання. Патріотичне виховання – це той основний фундамент, на якому ґрунтується наша самобутність, ідентичність, духовна єдність. Патріотичне виховання виступає тим мобілізуючим ресурсом, який здатний консолідувати та відродити українське суспільство. Процес патріотичного виховання має носити систематичний, різноплановий, ціленаправлений та скоординований характер для формування реально патріотичної позиції молоді.

У глобалізаційних умовах патріотизм набуває нового змісту та може стати інтегруючою в соціальній, морально-духовній, культурній, історичній сфері. У нових умовах здійснюється виховання нового типу особистості, яка має бути мобільна, конкурентоспроможна, демократично налаштована, відповідальна за своє життя та країну в цілому.

На сьогодні, спостерігається значне збільшення кількості учнів у професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ). Тому, неабияк зростає роль ПТНЗ у формуванні патріотичної позиції учнівської молоді, бо саме від неї залежатиме майбутнє країни в цілому. Згідно Закону України «Про професійно-технічну освіту» до основних повноважень та напрямів діяльності

професійно-технічного навчального закладу належить ефективна організація навчально-виховного процесу; навчально-виховна та навчально-методична діяльність [1]. Тому одним із пріоритетних напрямів розвитку системи професійно-технічної освіти України є впровадження інноваційних педагогічних та виробничих технологій, модернізація змісту професійно-технічної освіти, які реалізуються у нових типах навчальних закладів.

Зміни у сучасній системі професійно-технічної освіти полягають у модернізації нормативно-законодавчої бази, оновленні професійних й освітніх стандартів, осучасненні матеріально-технічного забезпечення, створенні нових професій тощо.

На нинішньому етапі, створена Національна стратегія, яка розкриває головні напрями та способи реалізації ідей, основних положень Національної доктрини розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та прогнозує зміни у реформування освіти впродовж найближчих років у сучасних соціально-економічних умовах. Щодо основних завдань у ПТНЗ, то Національна стратегія розвитку освіти передбачає:

- розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників;
- оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;
- удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів та профільних ПТНЗ;

- утворення на базі діючих навчально(науково)-методичних кабінетів професійно-технічної освіти центрів забезпечення нової якості професійно-технічної освіти [13].

Важливим, у цих трансформаційних процесах, які відбуваються у ПТНЗ сформуванню патріотичні якості учнівської молоді. Патріотичне виховання зосереджує увагу на формуванні та розвитку особистості, якій будуть притаманні якості громадянина-патріота, обізнаність та ерудованість з питань історії України, традицій і культури Батьківщини, властива рішучість, наполегливість, відповідальність, готовність до захисту Батьківщини тощо.

Проблемі патріотичного виховання, зокрема її теоретико-методологічним основам приділяли увагу такі відомі українські вчені як Г. Ващенко, О. Вишневецький, А. Духнович, О. Любар, В. Мацюк, В. Пугач, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Д. Федоренко тощо.

Виховання сучасної патріотичної особистості досліджують А. Афанасьєв, І. Бех, А. Бойко, В. Довбня, В. Дроговоз, І. Зязюн, А. Кузьмінський, Н. Ничкало, В. Омеляненко, В. Матяшук, В. Ягупов тощо.

Вивченню проблеми професійного виховання в системі професійної освіти присвячені праці В. Булавко, Я. Гнутель, Р. Гуревич, А. Лігоцький, І. Лікарчук, М. Пузанов, Г. Терещенко, С. Челишева, І. Сухніна та ін.

Зосереджують увагу на теоретико-методологічному обґрунтуванні шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах: С. Батишев, А. Беляєва, С. Гончаренко, О. Дубинчук, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, О. Новиков, І. Смирнов тощо.

Мета даної статті полягає у виявленні та аналізі педагогічних умов, які сприятимуть процесу патріотичного виховання учнівської молоді у ПТНЗ.

Відомо, що патріотичні якості не є вродженими, а є результатом постійного впливу виховного оточуючого середовища. У свою чергу, у ПТНЗ відбувається становлення учнівської молоді. ПТНЗ виступає соціальним середовищем життєдіяльності та функціонування особистості. Учнівська молодь стає суб'єктом впливу різних факторів у новому середовищі, які

впливають на її становленні. Соціальне середовище, у нашому випадку, ПТНЗ покликане створити педагогічні, психологічні, інформаційні, моральні умови для становлення особистості учнів. ПТНЗ виступає не тільки як соціальне, а й як освітньо-культурне середовище для учнівської молоді.

У час динамічних перетворень сучасній молоді притаманна меркантильність, прагматичність цілей, аморальності, відбувається падіння духовності, девальвація вищих цінностей, спостерігається духовна криза. У процесі патріотичного виховання важливо сформувати в учнівської молоді ПТНЗ цілісність патріотичної свідомості, бажання працювати на процвітання Батьківщини, готовність стати на захист Батьківщини, а також відчувати відповідальність за свої вчинки, гордість та повагу до Вітчизни, історії, культури, традицій, розвивати у собі патріотичні почуття до рідного краю, родини, проявляти соціальну активність, зацікавленість у відродженні країни, підвищувати рівень своєї духовності, формувати широке коло світогляду. Тільки справжні активно налаштовані патріотичні особистості з притаманними переліченими нами якостями будуть здатні консолідувати та відродити українське суспільство.

Організація соціально-виховної роботи полягає у створенні соціально-педагогічних умов, які б сприяли патріотичному вихованню учнівської молоді ПТНЗ. Вважаємо необхідним дати визначення сутності поняття «умова». Тлумачний словник дає наступне визначення поняттю «умова» – це «необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [5]. Філософський словник визначає поняття «умова» як «філософську категорію, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує» [12]. Отож, філософський словник визначає «умову»: «як те, від чого залежить інше», а також умови констатують середовище, у якому явище виникає, існує та розвивається. Соціологічний словник формулює таке визначення «умови» – це те, від чого залежить існуючий компонент комплексу об'єктів, з наявності якого за необхідністю впливає це явище [11].

Тобто, розглянувши поняття «умова» з різних точок зору, ми можемо зробити узагальнення про те, що від певних обставин залежить певний процес, у нашому випадку, процес патріотичного виховання.

У свою чергу, дефініцію «педагогічні умови» досліджували такі вчені, як В. Андреев, В. Борисов, С. Борисова, М. Зверева, В. Івашковський, Е. Ільєнков, Е. Марчук, О. Моляко та інші.

Зокрема Е. Ільєнков пов'язує розвиток особистості саме з умовами в яких ця особистість перебуває та розвивається. У нашому випадку, розвиток учнівської молоді ми пов'язуємо зі створенням умов в яких особистість набуває здатності самостійно мислити, що сприятиме процесу патріотичного виховання. У свою чергу, педагогічне мистецтво полягає у створенні сприятливих ситуацій, які б сприяли вихованню духовно розвиненої особистості [10, с. 234].

Зв'язок педагогічних умов з конструюванням педагогічної системи розглядає вітчизняний соціальний педагог М. Зверева, яка стверджує, що компонентами педагогічної системи виступають зміст, форми, засоби та характер взаємовідносин між учнями та вчителями навчально-виховного процесу [6].

Педагогічні умови, на думку В. Андреева – це «обставини процесу навчання, які є результатом ціленаправленого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних дидактичних цілей» [2, с. 556].

Для педагогіки, на переконання Є. Марчука, поняття «педагогічні умови» розглядаються як «фактори, обставини, сукупність мір, від яких залежить ефективність формування педагогічної системи» [8].

Вітчизняні науковці В. Борисов та С. Борисова під педагогічними умовами розвитку громадянської культури особистості вчені розуміють «сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин освітнього процесу, які дозволяють забезпечити високий рівень засвоєння особистістю загальнолюдських, національних цінностей і адаптації до громадянського виховання особистості» [3, с. 17]. Досліджуючи педагогічні умови у вищих

навчальних закладах вчені приходять до висновку про те, що підвищити ефективність громадянського виховання можливо за допомогою: по-перше, формування та розвитку індивідуальних внутрішніх регуляторів соціальної поведінки індивіда; по-друге, надання широкої інформації з історії, культури, побуту, особливостей національного характеру; по-третє, формувати демократичні стереотипи мислення й поведінки, комунікативні навички, толерантність у взаємодії з іншими тощо [3, с. 17]. Створення цих умов, на переконання вчених, сприятиме становленню громадянського суспільства в майбутньому.

Окреслює педагогічні умови, які необхідні для полікультурного виховання О. Моляко, серед них виділяє: створення позитивної педагогічної атмосфери в навчальному закладі; організація і здійснення процесу навчання на основі поліцентричного підходу в загальній освіті; стимулювання формування і розвитку культурологічних знань міжетнічної і міжкультурної взаємодії, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей у процесі позаурочної роботи [9, с. 12]. О. Моляко переконана у тому, що у навчальному закладі необхідно створити такі умови, які б сприяли формуванню особистості, виробленню власної життєвої позиції та моральних переконань, до того ж враховуючи етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію, яка відбувається в країні та світі [9, с. 12].

Науковець В. Івашковський основні проблеми педагогіки сучасності вбачає у створенні таких психолого-педагогічних умов, які б сприяли підвищенню ефективності навчально-виховного процесу. Створення сприятливих умов залежить, на думку вченого, від взаємин між суб'єктами та об'єктами навчально-педагогічного процесу, а для цього необхідним є узгодженість інтересів, мотивів, прагнень, намірів тощо [7, с. 37].

Н. Боритко, під педагогічними умовами розуміє зовнішню обставину, яка має суттєвий вплив на перебіг педагогічного процесу, який у тій чи іншій мірі сконструйований педагогом та передбачає досягнення певного результату [4, с.116].

Аналізуючи поняття «педагогічні умови», можемо зробити висновок про те, що педагогічні умови в цілому характеризуються дослідниками як сприятливі обставини, у яких особистість здатна гармонійно розвиватися.

На основі зазначених підходів, процес патріотичного виховання у ПТНЗ буде ефективнішим у випадку реалізації певних педагогічних умов, серед яких:

- створення цілісної системи патріотичного виховання ПТНЗ (система патріотичного виховання має визначатися як цілісне утворення компонентів, які взаємодіють між собою та підпорядковуються загальному, створення, зміцнення і коригування зв'язків між компонентами системи повинні забезпечувати цілісність системи);
- безперервний вплив на особистість учня ПТНЗ (вплив на особистість учня ПТНЗ має здійснюватися постійно);
- комплексний виховний вплив на особистість учня ПТНЗ (ідея цілісності виховного процесу має реалізуватися шляхом комплексного підходу, комплексність патріотичного виховання полягає у єдності цілей, завдань, форм та методів виховного впливу та взаємодії);
- використання ефективних як традиційних, так і інноваційних методів та форм патріотичного виховання (застосування у процесі патріотичного виховання не тільки традиційних форм та методів роботи з учнівською молоддю, а й сучасних інноваційних засобів);
- організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання (поліпшити, урізноманітнити та удосконалити організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання у ПТНЗ з метою формування патріотичної особистості);
- взаємодія ПТНЗ з іншими установами (процес патріотичного виховання учнівської молоді має проходити у спільній діяльності з молодіжними організаціями, студентськими соціальними службами, органами виконавчої влади, ветеранськими організаціями, органами місцевого самоуправління тощо).

Зважаючи на окреслені педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ діяльність педагогічного колективу буде спрямована на:

- формування національної свідомості учнівської молоді ПТНЗ;
- залучення учнівської молоді ПТНЗ до заходів патріотичного спрямування;
- сприяння саморозвитку та самовдосконаленню учнівської молоді ПТНЗ;
- гуманізацію та демократизацію навчально-виховного процесу ПТНЗ.

У свою чергу, моделюючи процес патріотичного виховання педагоги мають зважати на різноманітні аспекти забезпечення оптимальних умов для розвитку особистості. Використання таких принципів як демократичність, гуманність, неперервність, етнічність, культуровідповідність, толерантність, традиційність у процесі патріотичного виховання є необхідною умовою для ефективного навчально-виховного процесу та, зокрема, формування патріотизму учнівської молоді ПТНЗ. Застосовуючи наведені принципи патріотичного виховання можливо виховати культурну, духовну, високоморальну, творчу та гармонійну особистість учня ПТНЗ. Система принципів патріотичного виховання має бути взаємопов'язаною для того, щоб при застосуванні у виховному процесі отримати позитивний результат, так як кожен з принципів має вагомий вплив на виховний процес формування патріотичної особистості учня ПТНЗ.

Тому проаналізувавши стан патріотичного виховання зазначимо умови, необхідні для ефективного процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ. Серед педагогічних умов з метою формування патріотизму нами виокремлено наступні психологічні (застосування цілісного підходу до особистості учнів), методичні (застосування педагогічних технологій, різноманітних форм та методів роботи), соціальні (врахування специфіки сучасного українського суспільства: глобалізованість, полікультурність суспільства); організаційні (вміла організація патріотичного виховання учнівської молоді у соціальному середовищі, у нашому випадку, ПТНЗ; організація позаурочної різнопланової виховної роботи з формування

патріотичної особистості), етнізації (виховання особистості на основі патріотичних цінностей; використання та відродження принципів народності, культуровідповідності у процесі патріотичного виховання). Перераховані взаємопов'язані педагогічні умови сприятимуть більш ефективному процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ.

Отже, патріотичне виховання учнівської молоді ПТНЗ у сучасних умовах покликане сформулювати самостійну у розв'язанні повсякденних проблем, морально зрілу особистість, здатну зробити свідомий вибір. Процес патріотичного виховання має бути керований та системний з урахуванням інтересів та уподобань учнівської молоді, а також з наданням можливості для їх самореалізації та самовдосконалення.

Узагальнюючи погляди науковців щодо створення умов для розвитку особистості ми дійшли висновку, що під соціально-педагогічними умовами ми розуміємо ті соціально-педагогічні обставини, які сприяють процесу патріотичного виховання учнівської молоді у ПТНЗ. Створення певних соціально-педагогічних умов у соціальному середовищі, у нашому випадку, ПТНЗ, сприятиме ефективному процесу патріотичного виховання учнівської молоді.

Література

1. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10 лютого 1998 року № 32 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
2. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития / В. И. Андреев. – Казань : изд-во Казан. у-та, 1996. – 567 с.
3. Борисов В. Педагогічні умови підвищення ефективності системи громадянського виховання особистості / В. Борисов, С. Борисова // Педагогічний альманах. – 2011. – № 10. – С. 15–18.
4. Борытко Н. М. Методология и методы психолого-педагогических исследований: гуманитарно-целостный подход: учебное пособие для вузов /

Н. М. Борытко, А. В. Моложавенко, И. А. Соловцова. – Волгоград: ВГПКРО, 2005. – 132 с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головний ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

6. Зверева М. В. О понятими «дидактического условия» / М. В. Зверева // Новые исследования в педагогических науках. – № 1. – 1987. – С. 29–32.

7. Івашковський В. Виховні засади розвитку особистості патріота України / В. Івашковський // Рідна школа – № 4. – 2005. – С. 36–38.

8. Марчук Е. Г. Педагогические условия формирования интеллектуальной компетентности у школьников в образовательном процессе // Вектор науки. – № 4 – 2011. – С. 175–177.

9. Моляко О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів / О. Моляко // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 10–12.

10. Мудрость воспитания : Книга для родителей / сост. Б. М. Бим-Бад, Э. Д. Днепров, Г. Б. Корнетов. – М. : Педагогика, 1987. – 288 с.

11. Соціологія : словник термінів і понять / за заг. ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.

12. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероблене і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

13. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки // guonkh.gov.ua.

Stekh E.

THE *PEDAGOGICAL TERMS* OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH AT PROFESSIONALLY-TECHNICAL SCHOOLS

Annotation: the pedagogical terms of patriotic education of youth at professionally-technical schools at the present stage are examined in this article.

Keywords: patriotic education, pedagogical terms, professionally-technical schools, students of PTS.

Відомості про автора:

Автор: Стех Євгенія Олександрівна

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова; аспірантка;
Чернігівський державний інститут економіки і управління, викладач кафедри
соціальної роботи (за сумісництвом)

**Стаття: «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ»**

Контактна інформація: моб. 068-131-57-11

e-mail: evgeniasteh@mail.ru